

Pieminot latviešu karavīru gaitas abās frontes pusēs, nereti piemirstam, ka karā piedalījās un cieta ne tikai karavīri, bet arī mediķi. Par leģiona ārstiem nav zinātnisku vēsturisku pētījumu un informācijas apkopojuma. 1974. gada Latviešu ārstu un zobārstu apvienības apkārtrakstā (izdots Viskonsinā) ir Raimunda Pavasara apraksts par leģiona galveno ārstu, pulkvežleitnantu Jāni Puriņu, kurš kopā ar docentu Arvēdu Alksni 1943. gadā izveidoja leģiona slimnīcu. 1975. gada aprīlī šis pats mēnešraksts publicējās arī paša Jāņa Puriņa atmiņās, bet cienījamais 1. pasaules kara un Atbrīvošanas cīņu dalībnieks, vēlāk Latvijas brīvvalsts laika Armijas štāba vecākais ārsts vairāk dalās atmiņās par to, kā Latvijas armija pārtapa 24. teritoriālajā strēlnieku korpusā 1940. gadā un kā viņam Litenē izdevies izbēgt no nošaušanas.

Leģionā četrdesmitajos gados tika iesaukti gandrīz visi Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes kara gadu absolventi vīrieši, bet tika iesaukti arī tie, kas bija augstskolu beiguši pirmskara gados, tāpat jaunākie asistenti, asistenti un līdz pat docentiem, piemēram, privātdocents Osvalds Mačs, asistenti Kārlis Arājs, Nikolajs Skuja (vēlāk viens no populārākajiem Latvijas internistiem, profesors, nodzīvoja 99 gadus), Jānis Makars, Jānis Pavārs, Jānis Reinhards (kā profesors acu ārsts bija viens no ietekmīgākajiem Pasaules Veselības organizācijas ekspertiem), Arvīds Vanags, Žanis Blumbergs un citi.

Docents Arvēds Alksnis ir aprakstījis savas gaitas grāmatā „Hipokrats spīlēs”, bet Rīgas izdevumā tieši leģiona gaitas ir izlaistas.

Ēvalds Ezerietis ir operējis Kurzemes lielkauju laikā Kurzemē vairākas diennaktis nepārtraukti. Viņam vēlāk bija lemts kļūt par profesoru, piedalīties pirmajās sirds operācijās Latvijā, operēt līdz 90 gadu vecumam, bet nodzīvot līdz 99 gadiem.

Leģiona ārsts, vēlāk profesors Jānis Slaidiņš organizēja latviešu leģionāru transportu uz Zviedriju kara beigās. Zviedri šos leģionārus, tostarp vairākus ārstus, izdeva Padomju Savienībai. Daudzus gadus vēlāk Zviedrijas karalis pats atbrauca personiski atvainoties profesoram Slaidiņam.

Daudzi ārsti krita frontē, arī mūsu vadošā plaušu ķirurga tēvs Jāzeps Baško. Krita asistents Edgars Tillers, ārsti Alfons Bākulis, Dāvids Reinbergs, Jānis Rublauskis, Ilgars Kilēvics, Laimonis Vecpūsis, students sanitārinstructors Ēriks Grabis un citi. Kara gados plosījās arī infekciju slimības. Leģionā iesauktais medicīnas students Leons Vītols Irlavā no pacienta inficējās ar difteriju un nomira.

Iesauca arī studentus par feldšeriem un sanitāriem. Mūsu vidū joprojām aktīvs un enerģisks ir Latvijas Ārstu biedrības vīru kora dalībnieks, izcils ķirurgs, plaušu ķirurģijas dienesta veidotājs Latvijā Ojārs Uldis Alekšis. Viņa atmiņas vēlos nedaudz citēt ar autora laipnu atļauju:

„... laikā no marta līdz jūnijam mobilizēja gandrīz visus medicīnas studentus, sākot no otrā kursa, t.sk. arī mani. Cerēju, ka karā palikšu dzīvs. Līdz iesaukšanai leģionā jūnija mēnesī vēl iespēju nolikt galveno kursa eksāmenu anatomijā.

Pēc mobilizācijas jūnijā vispirms dažas nedēļas pavadījām militārās apmācībās Cekules un Paplakas kazarmās. Pēc tam līdz rudenim – kara feldšeruursos Ādažos, nometnē pie Mazā Baltežera. Tur mūs sagatavoja par pretendentiem uz sanitāro instruktoru dienesta pakāpi.

Pēc kursu beigšanas mūs sadalīja uz leģiona apakšvienībām. Kā pirmos 1943. gada septembrī mani un kursa biedru Leonu Vītolu nosūtīja uz latviešu leģiona 2. brigādi Volhovas purvos. Tur mūs iedalīja brigādes Galvenajā pārsiešanas punktā, kas atradās mežā uzceltās barakās pie frontes šaursliežu dzelzceļa pieturas Krečno, 15 km attālumā no frontes pirmās līnijas. Galvenais pārsiešanas punkts pēc būtības bija pirmā lazarete, kur ievainotajiem izdarīja neatliekamās ķirurģiskās operācijas un sagatavoja evakuācijai uz tālāku aizmuguri. Mans feldšera darbs noritēja galvenokārt operāciju zālē un palātās. Biju palīgs leģionā mobilizētajiem bijušajiem profesora Paula Stradiņa klīnikas ķirurgiem Aleksandram Marovskim un Valdim Kraulim.”

Ojārs Alekšis savās atmiņās stāsta, kā paši frontē radījuši serumus asins grupu noteikšanai, kā lējuši asinis smagi ievainotiem leģionāriem. Vēl neliels fragments no profesora Alekša atmiņām:

„Pēc kara beigām biju gūstā vēl 13 mēnešus filtrācijas nometnē Tulā. Tur izdzīvot man palīdzēja

tagadējais profesors Nikolajs Skuja, toreiz ieslodzītais, kurš bija nodarbināts par ārstu nometnes hospitālī un izgādāja man tur sanitāra darbu. Vēlāk uzzināju, ka arī profesors Pauls Stradiņš bijis pie padomju Latvijas vadītājiem, aizlicis labu vārdu par ieslodzītajiem mediķiem, arī par mani, un lūdzis atbrīvot mūs no nometnes.”

Vairums leģiona ārstu nokļuva ārzemēs, bet Latvijā palikušie tika vajāti vai ierobežoti, labāk zināmi ir vēlākie profesori Skuja, Ezerietis, Slaidiņš, ilggadējais Latvijas uroloģijas šefs Eduards Smiltens.

Visi tie, kas bija iesaukti un dienējuši leģionā, piecdesmit gadus tika pazemoti – ar viņiem vara manipulēja, salaužot gribu, radot skaidru apziņu, ka viņi ir „otršķirīgie”, ka jebkurā brīdī viņiem var atbraukt pakaļ un aizvest, ka viņu ģimenes locekļi netiks saudzēti, ka viņi nevar pretendēt uz darbam un spējām atbilstošu karjeru utt. Vara katram centās atrast sāpīgāko un nepieņemamāko pazemošanas veidu nolūkā likt ciest klusu un nedrīkstēt sapņot. Parasti šie kolēģi mēdza to izteikt vienkāršiem vārdiem: „Es jau nedrīkstu, man jau tā pagātne...” Mana drauga tēvs, man liela autoritāte bērnībā Viktors Mozgīš bija sapņojis kļūt par ārstu, iesaukts leģionā no Medicīnas fakultātes, un saņēma Dzelzs Krustu par varonību. Šādiem vīriem, kas bija apbalvoti ar Dzelzs Krustu, bija jāsamierinās ar tiesībām eksistēt, nevis studēt. Mana drauga tēvam atļāva studēt nevis humāno, bet gan tikai veterinārmedicīnu. Viņam izdevās aizstāvēt kandidāta disertāciju, taču habilitāciju viņam liedza – tieši disertācijas aizstāvēšanas priekšvakarā kāds atcerējās par viņa Dzelzs Krustu un viņu „reorganizēja” pazeminot un pazemojot.

Vēl viens atmiņu citāts no profesora Alekša atmiņām: „Pulkveža Veisa kaujas grupai kā feldšeri nosūtīja manu kursa biedru Mintautu Jakstiņu, kurš bija mobilizēts jau pirmajā iesaukumā 1943. gada martā. Nonācis kaujas grupā, Mintauts Jakstiņš bija iznesis no kaujas lauka kādu latviešu karavīru, kuram, uzkāpjot uz mīnas, bija sakropļota kāja. Par šo varoņdarbu Mintautu Jakstiņu apbalvoja ar kaujas ordeni – 2. šķiras Dzelzs Krustu. Šis ievainotais karavīrs izdzīvoja un pēc kara beigām Latvijā satikās ar savu glābēju. Diemžēl pašam Mintautam Jakstiņam tādēļ neizdevās atjaunot medicīnas studijas.”

Maz kas rakstīts par latviešu leģiona vīriem kā par cilvēkiem. Pēdējos gados, lai arī formāli reabilitēti, viņi joprojām zākāti un ierauti politisko manipulāciju virpuļos. Viņiem nav tādas savas piemiņas dienas, kad pieminēt savus kritušos biedrus, jo 16. marts pie Brīvības pieminekļa tiek attēlots kā klaunāde ar antifašistu pārgērbšanos, bet sirmie vīri vēlreiz tiek apsaukti par fašistiem.

Šis nav politisks raksts, un tāpēc netika publicēts no rīta. Latvijas Ārstu biedrība ar cieņu un mīlestību atceras arī tos Latvijas ārstus un medicīnas studentus, kam bija lemts karot frontes otrā pusē. Es pateicos Latvijas Ārstu biedrības valdes locekļiem profesoram Arnim Vīksnam, profesoram Dzintaram Mozgim un Torakālās ķirurģijas nodaļas vadītājam Jāzepam Baško par atbalstu šā raksta tapšanā.